

**Marlene Dittmann
en Chen Weiss**

Marlene Dittmann en Chen Weiss

**Over de levens van twee
artiesten**

Peter Franken

Cover:

Chen Weiss, Netanya, augustus 1961

Foto: Robert Löwe

Schrijver: Peter Franken

Coverontwerp: Peter Franken

ISBN 9789465124728

© Peter Franken 2025

Marlene Dittmann
UFA filmster
(1905-1997)

Proloog

Marlene zit in de trein die haar van Göttingen naar Berlijn moet brengen. Het is zondag 2 september 1928 en haar vriend, de joodse fysicus Stefan Löwe met wie ze een aantal jaren heeft samengewoond, heeft haar uitgeleide gedaan op het station. Marlene heeft niet veel bagage bij zich, alleen wat kleren en een aantal kleinigheden van persoonlijke aard. In de tijd dat ze met Stefan samenwoonde heeft ze altijd sterk op hem geleund, aanvankelijk vooral financieel maar later ook als volwaardige partner. Tijdens de inflatieperiode had Marlene duidelijk van hem willen profiteren. Ze was wat later een 'model Arisch' meisje genoemd zou worden en vond seks met een besneden man wel spannend, ook toen het nieuwtje er af was. Volgens zijn huisgenoten was ze een golddigger en dat niet alleen vanwege haar blonde haar en omdat Stefan toevallig over een klein beetje echt goud beschikte dat zijn vader hem had meegegeven toen hij uit Breslau naar Göttingen was verhuisd. Toen ze hem echter niet meer nodig had was ze gewoon gebleven en was hun omgang in alle opzichten gelijkwaardig geworden.

In Stefans pension golden weinig regels. Zolang er geen overmatig lawaai werd gemaakt of wetten werden overtreden was elke kamerbewoner vrij in zijn doen en laten. Zodoende kon Marlene veel bij hem logeren in wat feitelijk een LAT-relatie was. Ook gingen ze samen op vakantie naar de Oostzee, naar Prora op het eiland Rügen. Ze reisden er met de trein naar toe en namen hun fietsen mee. Prora

zelf had geen accommodatie dus logeerden ze in een zomerpension in Binz, een eindje verderop. Die fietsen kwamen goed van pas voor de paar kilometer naar het strand en soms maakten ze er wat grotere tochten mee over het eiland. Na de onrust en ellende van de voorbije naoorlogse periode was een vakantie aan het strand de ideale manier dat achter je te laten en die eerste keer dat ze dit samen deden was zo goed bevallen dat ze elk jaar opnieuw het strand aan de Prora Bucht opzochten. Verder was het de enige vakantie die Stefan zich kon veroorloven en Marlene had sowieso niets om bij te dragen behalve haar aanwezigheid en dat was natuurlijk ruim voldoende.

Marlene had een uitgesproken voorkeur voor het FKK vakantiegevoel en dus het naaktstrand. De Frei Körper Kultur vierde hoogtij in die jaren en voor velen was naaktlopen de gewoonste zaak van de wereld. Stefan had zich aanvankelijk wat terughoudend opgesteld, wat tot onbegrip bij zijn vrijgevochten blonde vriendin had geleid.

‘Wat is je probleem joh?’ had ze gevraagd. ‘Iedereen loopt op zo’n strand toch gewoon bloot rond, je valt er heus niet op.’

‘Daar ben ik niet zo zeker van,’ had Stefan haar tegengesproken terwijl hij op zijn besneden penis wees. ‘Als sinds de komst van de Helleens Griekse cultuur in Palestina worstelen joden met dat probleem. Sporten deed men naakt in die tijd en besneden mannen waren bang belachelijk gemaakt te worden.’

‘Daar zit wat in, eigenlijk vind ik die zelfmutilatie ook tamelijk onzinnig. Maar het is niet je eigen keus geweest en eigenlijk valt het nauwelijks op.

Er lopen vast wel meer mannen rond met een blote eikel, toch? En als ik bij je in de buurt ben kijkt er sowieso niemand naar jou,' merkte Marlene zelfverzekerd op.

In de zomer van 1928 waren ze voor het laatst samen op vakantie geweest. Marlene had echter besloten naar Berlijn te verhuizen en dat hield wat haar betrof onvermijdelijk het einde van hun ongedwongen en toch al wel langdurige relatie in. Ze was inmiddels 23 en had net haar studie Franse taal- en letterkunde afgerond. In plaats van werk te zoeken in het onderwijs had ze besloten het over een andere boeg te gooien en carrière te maken in het theaterleven. Ze liep er al een tijdje mee rond maar wilde hun laatste vakantie in Prora niet bederven door het eerder te vertellen.

Toen Stefan wakker werd, de ochtend nadat ze in zijn pension waren teruggekeerd, was Marlene al opgestaan en in de weer een ontbijt klaar te maken.

'Je bent er vroeg bij vandaag,' mompelde hij verbaasd. Anders was ze nooit zo matineus, moeilijk uit bed te krijgen vooral als ze naar een college moest.

'Ik kon niet goed slapen.' Ze oogde een beetje nerveus alsof ze ergens mee zat.

'Ze zal toch niet zwanger zijn,' schoot het door Stefans hoofd. Hoewel ze al ruim vier jaar een stel waren was de gedachte dat dit een relatie voor de menselijke eeuwigheid zou worden nooit in hem opgekomen. En bij haar ook niet, zo leek het. Een zwangerschap zou een complicatie betekenen,

gewoon omdat alles tot nu toe onuitgesproken vrijblijvend was geweest.

‘Ik moet je wat vertellen,’ zei ze, terwijl ze met een kopje thee bij hem op de rand van het bed kwam zitten. ‘Ik heb besloten je te verlaten, al een tijdje geleden maar ik wilde het niet eerder zeggen zodat we nog gewoon samen op vakantie konden gaan. We hebben het daar altijd heel fijn gehad, hier thuis ook trouwens. Maar ik heb mijn studie nu afgerond en jij gaat binnenkort promoveren. Daarna zullen ze je wel een professoraat aanbieden en blijf je voor altijd hier. Ik kan alleen lerares Frans worden op een school hier in dit stadje. Ik klink natuurlijk een beetje harteloos maar ik wil ook aan mezelf denken. We zijn geen van beiden ooit van plan geweest te trouwen, hebben het er zelfs nooit over gehad. Nu mijn studententijd erop zit moet ik verder met mijn leven. En daarvoor moet ik verhuizen. Ik ga naar Berlijn.’

‘Wat wil je daar proberen te bereiken?’ riep Stefan uit toen hij van de eerste verbazing was gekomen. ‘Ach, ik heb mooie benen en een leuk gezicht,’ was het luchtige antwoord. ‘En ik kan best goed dansen en wel aardig zingen. Daar kom je een eind mee in een revue, zeker in Berlijn. En als ik daar eenmaal ben ingeburgerd lukt het me misschien wel om bij de UFA binnen te komen. Gewoon een klein rolletje. En als er meer films met geluid gemaakt worden in de toekomst kan mijn taalvaardigheid vast wel van pas komen: twee benen en een stem.’

‘Ik ga niet direct weg hoor, blijf gewoon nog een paar weken als je dat goed vindt tenminste. En nu weet je in elk geval hoe de vlag erbij hangt wat mij betreft.’

'Je kan net zo lang blijven als je wilt, wat dacht je anders?' was Stefans reactie. Hij begon zich alweer een beetje te herpakken.

'Ik hoopte al dat je dat zou zeggen,' reageerde Marlene opgelucht, terwijl ze weer bij hem in bed kroop. 'Laten we nog een tijdje van elkaars aanwezigheid profiteren nu het nog kan.'

Stefan kon natuurlijk weinig anders dan zich in de situatie schikken. Zoiets had hij ook wel verwacht, dat ze een eigen plan zou trekken nu ze was afgestudeerd. Een revue carrière was echter nooit in hem opgekomen.

Hoewel ze beiden hun best hadden gedaan hun relatiebreuk zoveel als mogelijk te rationaliseren was het afscheid op het station behoorlijk emotioneel geweest. Stefan had haar nog wat geld meegegeven om de eerste maand in Berlijn te kunnen overbruggen in een pension op basis van kost en inwoning. Dan kon ze op zoek naar tijdelijk werk zonder zich zorgen te hoeven maken over haar directe levensonderhoud.

De overstap in Hannover verliep zonder problemen en tegen het einde van de middag arriveerde Marlene op Bahnhof Zoo. Ze had via een advertentie in de Berliner Morgenpost een kamer kunnen huren in een pension aan de Kleiststraße. Vanaf Zoo nam ze de U-2 naar Nollendorfplatz en liep vandaar met haar koffertje naar haar nieuwe woonadres, een pension voor alleenstaande vrouwen dat werd gedreven door Frau Lippertz. Het pension lag in de populairste uitgaansbuurt van Berlijn, niet geheel toevallig waar Marlene werk probeerde te vinden. Er woonden vijf

vrouwen die allemaal in een of andere club werkten als danseres, zangeres of gastvrouw. Marlene nam de kamer over van iemand die kort daarvoor een welgestelde man aan de haak had geslagen en direct haar baan als gastvrouw had opgezegd. Daarmee werd Marlene nummer zes in Frau Lipertz' pension.

Doordat ze niet op stel en sprong aan het werk moest kon Marlene een paar dagen de tijd nemen om Berlijn een beetje te leren kennen. Ze was er nog nooit geweest en kende er niemand. En intussen keek ze in de Morgenpost of daarin geschikte banen werden aangeboden. Na een week trof ze er eentje, bij een handelsmaatschappij met Franse clientèle. Er werd gevraagd om een secretaresse die de Franse correspondentie kon verzorgen. Dat was natuurlijk helemaal in haar straatje en Marlene had zich gehaast om met het bedrijf contact op te nemen. Zimmermann Import & Export bleek te zijn gevestigd in een groot kantoor aan Alexanderplatz, gemakkelijk bereikbaar met de U-2. Ze werd er ontvangen door Herr Zimmermann zelf die al snel begreep dat hij te maken had met iemand die in elk geval overgekwalficeerd was op taalgebied. De vraag was alleen of ze ook snel kon typen. Dat was niet echt het geval maar Marlene had hem verzekerd dat het slechts een weekje tijd zou vergen om dit aan te leren. Onder dat voorbehoud werd ze per direct aangenomen tot het einde van de maand. Als ze inderdaad snel over de nodige secretariële vaardigheden zou beschikken werd het contract verlengd voor onbepaalde tijd met een wederzijdse opzegtermijn van een maand.

En zo was ze binnen een maand na aankomst gehuisvest en werkzaam op een kantoor in een baan die aansloot bij haar opleiding. Ze had het slechter kunnen treffen. Dit was echter slechts een eerste stap, ze was niet naar Berlijn gekomen om secretaresse te worden. Dan had ze nog beter lerares Frans kunnen worden op een school in Göttingen en misschien wel met Stefan kunnen trouwen. Maar voorlopig was de eerste stap gezet: ze was nu een ingezetene van de hoofdstad.

Een bühnecarrière

In het pension raakt Marlene bevriend met een leeftijdgenootje. Ze heet Ute Pickhahn en werkt in een cabaret bij Nollendorfsplatz als lid van het ensemble.

‘Woon je al lang hier?’ vraagt Marlene als ze kort na haar intrede in het pension met Ute kennis heeft gemaakt.

‘Best wel, al drie jaar inmiddels. Ik vind dit een prima plek, dichtbij mijn werk in de Kit Kat Club. Daar ben ik zes avonden per week en het betaalt vrij redelijk. Is dat waar jij ook naar op zoek bent of ben je ergens anders voor naar Berlijn gekomen?’

‘Nee, geen andere reden. Ik ben afgestuurd aan de Uni in Göttingen, Franse Taal en Letterkunde, maar heb geen ambitie om lerares op een gymnasium te worden. Ik wil proberen om bij een revue te komen en later hopelijk bij de film.’

Ute knikt begripend: ‘Dat wil ik ook, eigenlijk is dat de droom van iedereen die naar Berlijn komt om in de amusementswereld een baan te vinden. Ik werk al twee jaar in de Kit Kat Club, een erg populaire tent met een orkest van mannen die zijn geschminkt en gekleed als vrouwen. Er is een zangeres die solo zingt en verder een hele goede ceremoniemeester die zwaar geschminkt is en altijd in rok loopt. Ons topnummer is momenteel ‘Het hele leven een cabaret’ en dat is elke avond een groot succes. Veel bezoekers herkennen er iets in dat hen direct aanspreekt.’

‘Eigenlijk ben ik begonnen als gastvrouw, gewoon mannen entertainen en zorgen dat ze veel uitgeven

aan drank. Na een jaar werd ik toegevoegd aan het zang- en dansensemble en kom ik in de pauzes zo nu en dan bij iemand zitten die uitnodigend naar me kijkt. Belangrijkste verschil is dat ik nu in kostuum ben en nooit lang achter elkaar kan blijven. Optreden en entertainen samen brengen genoeg op om van te leven. Kan jij trouwens wel zingen en dansen als net afgestudeerd student?’

‘Wel aardig,’ zegt Marlene, die zich direct realiseert dat ze maar beter een goede indruk kan maken op dit meisje. Die zou wel eens haar paspoort kunnen worden in de theaterwereld. ‘Ik zat mijn hele studententijd in de revue aan de Uni. Eigenlijk speelden we elk jaar zo’n beetje hetzelfde stuk maar gaven er gewoon een andere naam aan. Het ging toch vooral om zang en dans, met de nodige heibel op het toneel als verbindend element. En net als jij zie ik er wel aardig uit toch? Verder heb ik hele mooie benen al zeg ik het zelf. Mijn minnaar Stefan die ik heb verlaten om naar Berlijn te gaan keek altijd erg trots als hij naast me op het FKK strand in Prora liep.’

Ute moest daar een beetje om lachen al had ze dat liever niet gedaan. Die nieuwe meid moest het niet te hoog in haar bol krijgen. Maar in al die jaren bij Frau Lippertz was ze nooit echt met een van haar huisgenoten bevriend geworden en Marlene leek haar wel een type waar dat eindelijk eens mee zou kunnen lukken.

‘Ik zou je kunnen helpen met leren zingen en dansen zoals we dat als professionals doen. Gewoon de nummers oefenen die in de Kit Kat Club worden uitgevoerd. Als er dan een plaatsje vrijkomt in het ensemble zou ik je naar voren kunnen schuiven.’

Daar had Marlene wel oren naar. Ute was precies het contact dat ze nodig had om ergens binnen te komen. En zo leert ze van Ute tijdens de schaarse momenten dat haar avondbaan niet samenvalt met Marlenes dagbaan de danspassen die ze zelf elke avond moet uitvoeren. Meestal doen ze dat net na het avondeten. Na verloop van tijd gaan ze samen ook de zangnummers oefenen en zodoende wordt er als het ware een nieuw ensemble lid klaargestoomd voor als er eentje mocht uitvallen.

Als Lotte Lutz zwanger wordt en noodgedwongen moet vertrekken komt Ute onmiddellijk met haar protegée Marlene op de proppen. Omdat ze de vaste routine al beheerst wordt ze direct aangenomen. Marlene dient haar ontslag in bij Zimmermann en dreigt zo twee banen gedurende de opzegtermijn van een maand te moeten combineren. Zimmermann wil haar echter niet kwijt en stelt voor dat ze halve dagen komt werken en dan alleen de Franse correspondentie blijft doen. En zo werkt Marlene vanaf oktober 1929 overdag op kantoor en staat ze 's avonds in het cabaret Kit Kat Club als 'chorus girl'.

In de wereldwijde recessie na de Beurskrach in New York wordt ook Duitsland meegesleept en lijken de tijden van net na de oorlog terug te keren. Gelukkig blijft de inflatie ditmaal binnen de perken maar economisch gaat het al snel bergafwaarts en worden vele mensen werkloos. Tot geluk van Marlene heeft dat niet zoveel invloed op de amusementsindustrie en blijven de klanten naar de Kit Kat Club komen. Maar Zimmermann gaat in 1930 failliet en vanaf dat moment moet ze van het

inkomen in haar avondbaan zien rond te komen. Net als Ute besluit ze haar werkgebied wat te verruimen door tussen de nummers door klanten leuk bezig te houden en vooral veel dure drank te laten bestellen. De commissie die ze daarmee opstrijkt overstijgt al gauw haar reguliere inkomen. Ze heeft nu eenmaal een leuk gezicht en mooie benen, zoals ze Stefan indertijd al had voorgehouden. Helaas gebruikt ze die fysieke kenmerken nu niet in de oorspronkelijke context.

Marlene krijgt vrij snel een vaste bewonderaar, een welgestelde bankier die het thuis al geruime tijd niet meer naar zijn zin heeft en 's avonds liever de hort opgaat. Herr Bruckner heeft de nodige connecties in de stad en is zeker bereid om die ten behoeve van die leuke blondine met haar mooie benen aan te wenden.

'Luister kindje, ik ben goed bekend met de Tanzmeister van het Metropol Theater. Hij is degene die de beslissende stem heeft bij de aanname van dansers en danseressen. Zou je willen dat ik je met hem in contact breng? Er staan voortdurend aspirerende artiesten bij het Metropol op de stoep dus op eigen kracht kom je er waarschijnlijk niet, hoe goed je ook bent. Maar met een sterke aanbeveling vergezeld van de nodige contacten kan ik zijn belangstelling wel wekken. Denk er maar eens over na.'

Marlene begreep onmiddellijk dat dit geen vrijblijvend aanbod was. Zoals bij alles in het leven werd er voor elke gunst een wedergunst verlangd. Bij Stefan was dat indertijd ook zo geweest al had ze die wedergunst maar al te graag willen verlenen. Bij Heinz Bruckner lag dat anders. Hij was een man

van begin 50 die er op zich wel mee door kon maar in zijn vrije tijd natuurlijk gewoon iemands echtgenoot was. Bovendien had hij een dochter van ongeveer dezelfde leeftijd als zijzelf, een vreemd idee. Toen ze er een nachtje over had geslapen was Marlene echter tot het besluit genomen dat ze nooit en te nimmer carrière zou kunnen maken bij de UFA als ze niet klein zou beginnen. En onderweg zou ze net als al haar lotgenoten het de nodige weldoeners naar de zin moeten maken. Het was eigenlijk net zoiets als vroeger het uitdelen van baksjij als je in Istanbul van de paleisingang tot aan de sultan wilde geraken.

‘Ik heb erover nagedacht Heinz en ik zou graag van je aanbod gebruik willen maken. Uiteraard tot wederdienst bereid.’

Heinz Bruckner glimlacht en bestelt een fles champagne om hun overeenkomst te vieren. ‘Ik zal direct contact opnemen met de Tanzmeister,’ belooft hij.

Een week later mag Marlene komen auditeren. Ze is als enige uitgenodigd, er zijn geen andere kandidaten. De Tanzmeister is echter een homo dus die is alleen geïnteresseerd in haar danskwaliteiten.

Die zijn zo op het eerste gezicht niet groter dan van menig ander aspirerend ensemblelid maar Herr Bruckner heeft niet op een paar centen gekeken en dat geeft al gauw de doorslag. En zo wordt Marlene zonder veel enthousiasme de maîtresse van Heinz Bruckner.

Ute was net als Marlene tussen de optredens door mannen aan het entertainen, maar had meer dan voorheen last van concurrentie. Daarom ging ze er

noodgedwongen steeds verder in en was ze haar bewonderaars ook buiten de club ter wille. Regelmatig kreeg een veelbelovende ontmoeting in de club een vervolg in een hotel in de buurt, in de hoop dat er eens iemand bij zou zitten die haar hoger op kon helpen.

Als Marlene komt vertellen dat Heinz Bruckner haar een baan heeft bezorgd bij het Metropol Theater reageert Ute heel primair: jaloers, teleurgesteld en boos. Dat heb je met primaire reacties natuurlijk, die geven een eerlijk beeld. Marlene begrijpt het wel. Ute heeft haar in de positie gebracht die deze carrièresprong mogelijk heeft gemaakt. En zelf blijft ze met lege handen achter. Marlene probeert Ute een hart onder de riem te steken maar die reageert nukkig. Zulke kansen als met Heinz Bruckner komen niet vaak langs en zij heeft de boot gemist. Ze zal het op eigen kracht moeten doen en dat is tot op heden niet echt gelukt. Eigenlijk is ze gewoon een escortdame geworden die vooral leeft van betaalde seks. Als ze het zo stelt probeert Marleen dat af te zwakken maar het wordt niks meer tussen die twee. De vriendschap is voorbij, ze praten niet meer met elkaar.

Marlene heeft het er aanvankelijk moeilijk mee. Ze had Ute graag iets beters gegund maar hoe je het ook wilde bekijken: zijzelf had welgestelde en vaak hoog opgeleide mannen nu eenmaal meer te bieden dankzij haar academische opleiding. Nog afgezien van het feit dat ze een stuk aantrekkelijker was dan Ute. Ze moest maar zo snel mogelijk verhuizen. Dan hoefden ze elkaar niet meer elke dag te zien.

In het begin komt Heinz Bruckner elke avond dat Marlene optreedt naar haar kijken en dan gaan ze samen na afloop naar een hotel voor een paar uurtjes. Na een paar maanden komt daar de klad in en pikt hij haar alleen nog maar op als ze vrij is. Een verdere verdieping van de relatie zit er gewoon niet in en daar zit Marlene ook niet op te wachten. Zodra ze zich zeker weet van haar nieuwe baan neemt ze afscheid van haar weldoener.

‘Heinz, ik vind je een heel aardige man. Je hebt me enorm vooruit geholpen en daar ben ik je erg dankbaar voor. Maar na vier maanden heb ik me wel lang genoeg aan mijn deel van de afspraak gehouden, vind je niet? Ik stel voor om onze relatie te beëindigen nu wel elkaar nog als vrienden in de ogen kunnen kijken.’

Heinz knikt zwijgend en omhelst haar. Hij had dat al lang zien aankomen en gaat gewoon op zoek naar een nieuwe jongedame waar hij wat voor kan betekenen.

Zo heeft Marlene nog voor het einde van 1930 haar voorlopig doel bereikt: ensemble lid van het Metropol. En nu werkt ze aan de Behrenstraße, een nettere buurt en vooral ook een beter publiek dan aan het Nollendorfplatz. In het Metropol worden na verloop van tijd ook Marlenes zangkwaliteiten herkend en mag ze chansons zingen die uit Frankrijk zijn komen overwaaien zoals ‘Parlez moi d’amour’ van Lucienne Boyer en ‘Valentine’ van Maurice Chevalier.

In het Metropol wordt ze beter betaald dan in de Kit Kat Club waardoor ze niet langer bij Frau Lipertz en Ute hoeft te blijven wonen. Marlene